

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL: FILOLOGIE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**PAREMIOLOGIE ROMÂNĂ ȘI FRANCEZĂ:
ASPECTE SINTACTICE, SEMANTICE ȘI STILISTICE
ÎN PROVERBELE ROMÂNEȘTI ȘI ECHIVALENTELE
LOR FRANCEZE**

Coordonator:
Prof. univ. dr. habil. Mioara Codleanu

Student-doctorand:
Aurelia-Nicoleta Petre

CONSTANȚA, 2022

CUPRINS

CUPRINS

SIGLE ȘI ABREVIERI

PRELIMINARII

1. Motivație
2. Stadiul cercetărilor
3. Corpus
4. Metodele de lucru

CAPITOLUL 1

DEFINIȚII ȘI CARACTERISTICI GENERALE ALE PROVERBULUI

- 1.1. Perspective asupra definirii proverbului
- 1.2. Proprietățile intrinsece ale proverbului
- 1.3. Proverbul ca topos colectiv
- 1.4. Tipologia proverbului și a celorlalte formule sapiențiale în concepția lui F. Rodegem
- 1.5. Proverbul și alte enunțuri sentențioase
 - 1.5.1. *Proverbul și maxima*
 - 1.5.2. *Proverbul și aforismul*
 - 1.5.3. *Proverbul și apoftegma*
 - 1.5.4. *Proverbul și zicătoarea*
 - 1.5.5. *Proverbul și deviza*
 - 1.5.6. *Proverbul și sloganul*
 - 1.5.7. *Proverbul și wellerismul*
- 1.6. Originea proverbelor
- 1.7. Parcursul proverbului în literatură și în artă
- 1.8. Proverbul și caracterul său socio-normativ
- 1.9. Valențele sociale ale proverbelor

CAPITOLUL AL II-LEA

CARACTERISTICILE DEFINITORII ALE PROVERBULUI

2.1. Caracteristicile definatorii ale proverbului

- 2.1.1. Rima și ritmul*
- 2.1.2. Structura binară*
- 2.1.3. Simetria termenilor care aparțin aceluiași câmp lexical*
- 2.1.4. Proiecția asupra omului*
- 2.1.5. Caracterul generic al enunțului proverbial*
- 2.1.6. Proverbul - creație colectivă*
- 2.1.7. Autonomia semantică, sintactică și pragmatică*
- 2.1.8. Încărcătura metaforică*

CAPITOLUL AL III-LEA

FONDUL DE GÂNDIRE COMUN ÎN PROVERBELE LUMII ROMANICE

- 3.1. Universalii ale gândirii în proverbele lumii romanice
- 3.2. Versiuni echivalente
- 3.3. Variante și termeni de referință
- 3.4. Trăsături comune și trăsături specifice în planul expresiei

CAPITOLUL AL IV-LEA

CLASIFICAREA TEMATICĂ A PROVERBELOR

- 4.1. Clasificarea enunțurilor proverbiale după criteriului tematic
 - 4.1.1. Specificul național și conceptele fundamentale oglindite în tezaurul paremiologic*
 - 4.1.2. Conceptele fundamentale reflectate în tezaurul paremiologic român și francez*
 - 4.1.2.1. Înțelepciunea*
 - 4.1.2.2. Învățătura/Educația*
 - 4.1.2.3. Adevărul*
 - 4.1.2.4. Munca*
 - 4.1.2.5. Prietenia*
 - 4.1.2.6. Contaminarea mimetică*

CAPITOLUL AL V-LEA

ASPECTELE FORMALE ALE PROVERBELOR

- 5.1. Necesitatea tiparului canonic

5.2. Brevitatea formulei proverbiale

5.2.1. Brevitatea interpretată în funcție de numărul cuvintelor

5.2.2. Brevitatea interpretată în funcție de numărul propozițiilor

5.3. Tipare formale și categorii de proverbe

5.3.1. Matrici formale specifice

5.3.2. Recurența structurilor proverbiale

5.3.2.1. Clasa de proverbe în Cine/Qui

5.3.2.2. Enunțurile proverbiale impersonale

5.3.2.3. Clasa de proverbe în „On”

5.3.2.4. Structurile care încep cu nume determinat hotărât

5.3.2.5. Structuri paremiologice cu articol zero

5.3.3 Regularitate formală-Parafraze

CAPITOLUL AL VI-LEA

ANALIZA STILISTICĂ A STRUCTURILOR PROVERBIALE

6.1. Aspecte stilistice ale structurilor proverbiale

6.1.1. Repetiția în enunțul proverbial

6.1.1.1. Aspecte morfologice ale repetiție

6.1.1.2. Topica termenului reluat

6.1.2. Comparația în construcțiile proverbiale

6.1.2.1. Structura logică a comparației

6.1.2.2. Conectorul comparativ

6.1.2.3. Comparația dublă

6.1.2.4. Tipurile analogice ale comparației în context proverbial

6.1.3. Metafora

6.1.3.1. Perspective teoretice asupra metaforei

6.1.3.2. Metafora în enunțul proverbial

6.1.3.3. Mecanismul de funcționare a metaforei în enunțul proverbial

6.1.3.4. Dimensiunea interculturală a proverbului

CONCLUZII GENERALE

BIBLIOGRAFIE

CUVINTE-CHEIE

Proverb, paremie, paremiologie, structuri paremistice, topos colectiv, categorii de proverbe, proverbe metaforice, proverbe literale, stilistica proverbului, enunț sentențios.

REZUMAT

1. Premise și obiective

Motivația care stă la baza alegerii temei este interesul pe care proverbul, ca depozitar al tezaurului de gândire și simțire transmis de-a lungul timpului din generație în generație, ni-l suscită. Aceste „flori de spirit”, care spun mult în cuvinte puține și care cristalizează în substanța lor adevăruri izvorâte din înțelepciunea milenară a popoarelor, continuă să ne fascineze prin pitorescul și prin forța lor de expresie. Prin complexitatea sa, proverbul se pretează la o analiză multiparadigmatică, constituind un material de studiu extrem de fertil. În cercetarea noastră încercăm să surprindem amploarea complexului fenomen paremiologic din mai multe direcții, abordând unele aspecte legate de structura proverbului și de stilistica acestuia. În egală măsură, efectuăm o sistematizare a unităților paremiologice după criteriul tematic. Această triplă perspectivă, tematică, formală, și stilistică impune și selectarea materialului de lucru care constituie corpusul nostru. Fiecare direcție de lucru este abordată într-un capitol distinct.

Materialul ilustrativ care susține partea teoretică, constituit din proverbe din limba română și din limba franceză, este supus unei analize atât comparative, cât și contrastiv-tipologice. Scopul acestei analize este acela de a releva elementele comune și, în special, pe cele de contrast la nivel structural și semantic în proverbele care constituie corpusul nostru.

În secțiunea rezervată clasificării tematice metoda de lucru este cea a abordării din dublă perspectivă: semasiologică și onomasiologică. Aceasta presupune identificarea termenilor-cheie din proverbele din limba română și măsura în care aceștia se regăsesc în echivalentele lor din limba franceză. Astfel, în funcție de cuvintele-cheie stabilim apartenența proverbelor la un anumit câmp conceptual. În egală măsură, pornind dinspre concept, se pot identifica unitățile proverbiale care se integrează în acea arie conceptuală. De asemenea, urmărim dacă proporția unităților paremiologice din corpusul nostru, care reprezintă o anumită temă, este echilibrată în cele două limbi.

În secțiunea consacrată aspectului formal, ne propunem identificarea tiparelor formale specifice enunțului proverbial din cele două limbi de contrast și frecvența cu care aceste tipare apar în corpusul nostru. Totodată, supunem analizei și raporturile de echivalență care se stabilesc între aceste matrici formale, urmărind, de asemenea, proporția în care acestea se suprapun în cele două limbi. Un alt aspect pe care dorim să îl evidențiem este cel legat de flexibilitatea enunțului

proverbial și măsura în care acesta poate genera variante și parafrazări care să nu își piardă statutul proverbial.

În secțiunea dedicată analizei stilistice a proverbului ne propunem prezentarea principalelor figuri care îl caracterizează, și anume, metafora, comparația și repetiția. După o succintă trecere în revistă a principalelor teorii ale metaforei, expunem mecanismele de funcționare ale acestora supunând analizei un eșantion de proverbe metaforice și parțial metaforice. De asemenea, prezentăm modalitățile de realizare ale comparației cu ajutorul conectorilor comparativi sau în absența acestora. În egală măsură, analizăm aspecte legate de repetiția unor termeni în funcție de numărul reluărilor, valoarea morfologică și topica acestora.

În cercetarea noastră abordarea teoretică este întărită de forța exemplelor, care sunt supuse unei analize din perspectiva contrastiv-tipologică pentru relevarea elementelor de contrast la nivel structural, semantic și stilistic.

2. Suportul teoretic

Elaborarea infrastructurii teoretice a cercetării noastre s-a realizat în urma consultării atente și a sintetizării contribuțiilor unor nume consacrate în literatura de specialitate modernă. În egală măsură, am selectat materialul ilustrativ din culegeri și dicționare de proverbe de referință, reușind, astfel, să ne constituim corpul de proverbe.

Valoroasele lucrări ale lui George Kleiber¹ ne-au fost de un real folos în secțiunea teoretică, dar și în partea practică a lucrării. Acestea au adus o contribuție științifică importantă, adăugând considerații asupra aspectelor legate de denominare, de stilistica și de semantica proverbială. De o importanță deosebită în studiul nostru sunt și cercetările efectuate de Mirella Conenna, în domeniul clasificării lexico-sintactice comparate a proverbelor și de Francis Rodegem² care realizează o clasificare categorială a proprietăților intrinsece ale acestora.

¹ G. Kleiber, 1994, „Sur la définition du proverbe”, în: *Nominales. Essais de sémantique référentielle*, Paris: A. Colin, 1994.

G. Kleiber, 1999, *Problèmes de sémantique. La polysémie en questions*, Lille: Éditions du Septentrion.

G. Kleiber, 2001, „Remarques sur ladénomination”, în: *Cahiers de praxématique*, 36/2001, pp. 21-41.

G. Kleiber, 2004, „Pourquoi certains proverbes sont-ils nécessairement métaphoriques et d'autres non?”, în: F. Oliveira – I.M. Duarte (eds.), *Da lingua et do Discurso*, Porto: Campo das letras.

G. Kleiber, 2007, „Proverbes et métaphores”, în: *Linguistique et didactique du français*, Strasbourg: Scolia, 21, 2007.

G. Kleiber, 2010, „Proverbes: transparence et opacité”, în: *Revue Meta LV (1)*, 2010.

² Vezi F. Rodegem, 1972, pp. 678-703.

În plan național, menționăm lucrările lui Cezar Tabarcea, pe care ne-am sprijinit în secțiunea dedicată clasificării proverbelor după criteriul apartenenței la câmpurile conceptuale³. Autorul abordează și aspecte legate de stilistica proverbului într-o lucrare de referință, apărută ulterior⁴. O lucrare densă și valoroasă este și cea realizată de Gabriel Gheorghe⁵; autorul abordează de o manieră comparativă proverbe românești de largă circulație și corespondentele lor ideatice și de expresie din latină și principalele limbi romanice. Lucrarea relevă complexitatea proverbului românesc, elementele de originalitate, dar și afinitățile tematice și structurale dintre acesta și cele din spațiul romanic, oferind un bogat și foarte util material de studiu și comparație. De asemenea, în analiza aspectelor formale ale proverbelor ne-a fost de mare folos documentatul studiu asupra structurii proverbelor românești al lui Constantin Negreanu, care se concretizează într-una din lucrările de referință din literatura de specialitate dedicată proverbului. Parcurgerea acestor lucrări de referință din literatura de specialitate ne-a ajutat să ne întocmim și o grilă proprie de analiză pe care am aplicat-o pe corpusul nostru.

3. Metodele de lucru

Complexul fenomen paremiologic impune o metodologie eterogenă, abordarea sa din perspective diferite fiind imperativ necesară pentru a putea surprinde multitudinea valențelor sale. Pentru că obiectul nostru de studiu este reprezentat de un corpus de proverbe bilingv româno-francez, intenția noastră principală este aceea de a identifica izomorfismul și alomorfismul limbilor studiate, iar pentru aceasta vom aplica procedee specifice metodei tipologice, și anume compararea sincronică/contrastivă. Din această perspectivă, latura practică a cercetării noastre constă în compararea unor aspecte de ordin lexical, morfosintactic și structural, la nivelul unităților paremiologice studiate care să detecteze similaritățile, dar în special deosebirile care apar între cele două limbi. Analiza contrastivă este extinsă și la nivel semantic pentru a observa măsura în care conținutul unui mesaj este redat dintr-o limbă în alta și pentru a determina echivalențele și afinitățile dintre acestea.

În transmiterea conținutului semantic un rol esențial îl dețin termenii-cheie. Apartenența acestora la o anumită sferă conceptuală ne indică o nouă direcție de lucru, și anume cea a ordonării unităților paremiologice după criteriul tematic. Această clasificare se poate

³ C. Tabarcea, 1968, p. 171.

⁴ C. Tabarcea, 1982, *Poetica proverbului*, București: Editura Minerva.

⁵ G. Gheorghe, 1986, *Proverbele românești și proverbele lumii romanice*, București: Editura Albatros.

realiza din dublă perspectivă – semasiologică și onomasiologică. Dacă luăm ca punct de plecare termenul sau termenii-cheie dintr-un proverb, care îl conectează pe acesta la unul sau mai multe concepte diferite, aplicăm metoda clasificării tematice după criteriul semasiologic. Dacă, însă, pornim de la concept, care înglobează mai multe unități paremiologice ce exprimă conceptul în cauză, atunci putem opera această clasificare utilizând principiile onomasiologiei. Perspectiva onomasiologică prezintă totuși neajunsuri, în sensul că unele sfere conceptuale se întrepătrund, iar un proverb poate aparține mai multor câmpuri conceptuale.

O altă direcție de lucru este reprezentată de analiza unităților lexicale din care este constituit enunțul proverbial și a modului în care acestea se agregă în tipare formale și logico-semantic. Intenția noastră este de a identifica cele mai frecvent întâlnite matrici formale existente în corpusul nostru și gradul lor de productivitate. Totodată, ne propunem să scoatem în evidență și raporturile de echivalență semantică ce se stabilesc între acestea.

Pentru că în literatura de specialitate există păreri pro și contra fixității formale a enunțului proverbial, considerăm oportună analiza unor proverbe din perspectivă sincronică. Suntem de parere că o astfel de abordare este utilă pentru a identifica substituirile paradigmatică care demonstrează faptul că proverbul poate accepta în anumite limite variații de ordin formal dând naștere variantelor. Acest fapt constituie un argument care susține ipoteza flexibilității enunțului proverbial, pe care de altfel, o împărtășim și noi. În egală măsură, perspectiva diacronică este utilă pentru urmărirea etapelor de transformare la nivel lexical și structural a unor enunțuri proverbiale în procesul evolutiv al limbii.

4. Corpusul de lucru

Corpusul nostru cuprinde 1261 de unități paremiologice (651 de unități în limba română și 610 de unități în limba franceză) care au fost selectate după mai multe criterii, în funcție de specificul fiecărui capitol, și anume criteriul formal, criteriul tematic, criteriul stilistic și cel istoric.

În clasificările teoretice operate în capitolele de început, dar și în cele de analiză practică, am preluat ca material ilustrativ proverbe din lucrările lui Gabriel Gheorghe, Cezar Tabarcea, Constantin Negreanu, dar și din dicționare de proverbe, precum cele ale lui Grigore Botezatu, Andrei Hâncu, Ion Cuceu, Mircea Duduleanu și în special, din masivul corpus al colecției de proverbe și zicători întocmită de Iuliu Zanne. Pentru corpusul de exemple din limba franceză am făcut apel la dicționarele bilingve de proverbe român-francez și francez-român ale Elenei

Gorunescu și la dicționarele lui Maurice Maloux, Jacques Pineaux, Joseph Morawski și Elisabeth Schulze-Busacker.

5. Structura și conținutul lucrării

Lucrarea noastră este constituită din șase capitole în care, după abordarea unor aspecte de ordin teoretic, enunțul de tip proverbial este supus unei analize dintr-o perspectivă multiparadigmatică.

În capitolul I, *Definiții și caracteristici generale ale proverbului*, ne propunem o expunere a principiilor fundamentale ale logicii proverbiale, o succintă trecere în revistă a diferitelor definiții care au încercat să surprindă amploarea complexului fenomen paremiologic, cât și locul pe care proverbul îl ocupă în raport cu celelalte formule sentențioase. De asemenea, pornind de la originea proverbului realizăm un parcurs al acestuia în literatură și artă, pentru a încheia cu valențele sociale ale enunțului paremistic și funcția pe care acesta o deține în societate.

În capitolul II, *Caracteristicile definitorii ale proverbului*, realizăm o succintă trecere în revistă a caracteristicilor proverbului precum rima, ritmul și încărcătura metaforică, structura binară, simetria termenilor care aparțin aceleiași câmp lexical, proiecția asupra omului, caracterul generic și autonomia sintactică, semantică și pragmatică. Aceste caracteristici reprezintă trăsături distinctive care diferențiază enunțul paremistic de celelalte formule sapiențiale. Necesitatea rimei și a ritmului este justificată de însăși maniera de răspândire a proverbului. Rima și ritmul sunt prezente în special în proverbele cu structură binară, acestea fiind cel mai ușor de reținut și de transmis. Structurile binare sunt adesea marcate de prezența unor figuri retorice precum repetiția aceleiași termen în fiecare membru al enunțului, paronomaza, paradoxul și cuplurile antonimice care creează antiteze.

În capitolul III, intitulat *Fondul de gândire comun în proverbele lumii romanice*, realizăm o analiză comparativă a unor proverbe românești de largă circulație și a corespondențelor lor ideatice și de expresie din limba latină și din principalele limbi romanice. Scopul nostru este acela de a evidenția particularitățile și similitudinile proverbelor românești în raport cu cele din lumea romanică pentru a constata ce aparține universalului și ce anume este caracteristic fiecărui popor. Acest capitol tratează subiectul teoriilor legate de originea proverbului văzut ca o creație independentă a popoarelor prin acele universalii ale gândirii ce

devin și universalii ale vorbirii, ceea ce explică prezența simultană a unor proverbe în zestrea paremiologică a popoarelor aflate în spații geografice îndepărtate.

În capitolul IV, *Clasificarea tematica a proverbelor*, ne propunem o organizare după criteriul tematic a proverbelor care constituie corpusul nostru. Metodele consacrate, precum analiza logico-semantică și abordarea din perspectivă onomasiologică, reprezintă instrumente ce asigură fundamentul rațional în clasificarea faptelor de limbă și stabilirea apartenenței acestora la o anumită sferă conceptuală. Încercarea de a ordona materialul lingvistic pe baza criteriilor onomasiologice reprezintă un demers dificil, deoarece nu există o delimitare exactă a câmpurilor semantice care se pot întrepătrunde sau chiar suprapune acoperind arii conceptuale diferite. Luând în considerare aceste inconveniente, se impune, și o abordare din perspectivă semasiologică. În a doua parte a capitolului, realizăm un inventar pe care îl dorim mai curând ilustrativ, decât exhaustiv, exemplificând cu proverbe câteva dintre marile teme și concepte exprimate în proverbe, fiecărui concept fiindu-i dedicată o secțiune.

De asemenea, formule paremiologice care aparțin aceluiași câmp conceptual pot prezenta structuri diferite, de aceea se impune și o analiză a realizatorilor formali și semantici din aceste formule.

Obiectivul pe care ni-l propunem în capitolul V, *Aspectele formale ale proverbelor*, este acela de a scoate în evidență aspecte legate de structura enunțurilor proverbiale, predilecția pentru anumite tipare formale și recurența acestora în corpusul paremiologic din limba română și din limba franceză. De asemenea, încercăm să susținem prin exemple faptul că enunțul paremiologic prezintă o structură flexibilă, fapt confirmat de existența variantelor și a parafraselor. Abordarea din perspectivă formală este relevantă pentru analiza contrastiv-tipologică pe care ne-o propunem, deoarece surprinde modul de structurare a enunțului proverbial, ceea ce ne permite să evidențiem atât trăsăturile comune, dar mai ales pe cele divergente care diferențiază proverbele din cele două limbi de contrast. Uneori, aspecte ce țin de formă, de topica termenilor pot genera valențe stilistice, dând naștere unor tropi, precum repetiția, emfaza sau rima, ceea ce ne-a sugerat o nouă perspectivă de lucru pentru cel din urmă capitol.

În capitolul VI, denumit *Analiza stilistică a structurilor proverbiale*, ne propunem relevarea valențelor stilistice ale proverbului și a potențialului de expresie al acestuia. Brevitatea enunțului proverbial este compensată de bogăția de factori stilistici. Majoritatea proverbelor

reprezintă imagini, altfel spus metafore și comparații care conferă limbajului plasticitate și culoare. Proverbul presupune existența unui subtext stilistic asupra căruia ne îndreptăm atenția în acest capitol, rezumându-ne la analiza celor mai frecvente procedee stilistice care apar în enunțul proverbial, și anume, metafora, comparația și repetiția.

Concluzii generale

În urma analizei corpusului de proverbe care a făcut obiectul cercetării noastre observăm că, în cadrul unui fond de gândire cu numeroase zone comune, zestrea paremiologică a poporului nostru, bine organizată în numeroase culegeri și colecții, se remarcă prin originalitate și bogăție. Capacitatea remarcabilă de creație aforistică a poporului român este demonstrată de numărul de versiuni ale aceluiași proverb, care, cel mai adesea, este superior numărului de variante paremiologice ale proverbelor din limba franceză. Un argument în plus care demonstrează expresivitatea și plasticitatea tezaurului paremiologic românesc este reprezentat de numărul elementelor de referință, superior celor din echivalentele franceze. Remarcăm, de asemenea, faptul că în zestrea paremiologică a poporului român se regăsesc versiuni pentru toate proverbele de uz curent care vehiculează adevăruri universale, acestea remarcându-se și printr-un pitoresc deosebit. Constatând afinitățile tematice și tiparele de gândire comune întâlnite în cele două limbi, am considerat necesară o organizare a materialului lingvistic pe baza criteriului tematic, demers care s-a impus logic, creând puntea de legătură către un nou capitol.

Ordonând după criteriul tematic unitățile proverbiale care constituie corpusul nostru am identificat grupările sinonimice în funcție de termenii-cheie. Aceștia constituie „noduri” conceptuale care conectează proverbele la un anumit concept. Astfel, toate proverbele care aparțin aceluiași câmp conceptual sunt considerate sinonime. Atât relația de sinonimie, cât și cea de antonimie se pot instaura între termenii aceluiași proverb, între proverbe sau se pot institui chiar la nivel de concept atunci când sunt interesate câmpurile conceptuale.

Marile teme și concepte pe care le-am identificat în proverbe sunt *înțelepciunea*, *prudența*, *cumpătarea*, *învățătura*, *adevărul*, *hărnicia*, *cinstea*, *prietenia* cu aspectele lor antonimice. Acestea se regăsesc exprimate în corpusul paremiologic român și francez în egală măsură, întrucât aparțin acelor universalii ale gândirii care devin și universalii ale vorbirii. Am remarcat, totuși, în corpusul nostru o mai mare bogăție de expresie în proverbele românești, mai numeroase, mai plastice și expresive decât echivalentele lor din limba franceză.

Observăm că importanța pe care un concept o deține în ierarhia sistemului de valori morale al unui popor este conferită de numărul de unități care exprimă acel concept. Spre exemplu, conceptul de înțelepciune este cel mai bine reprezentat atât în corpusul român, cât și în cel francez, prin numărul de enunțuri care îl exprimă. Deducem astfel, că înțelepciunea este virtutea cea mai prețuită și care deține locul de frunte în sistemul de valori al ambelor popoare.

Pentru clasificarea faptelor de limbă și determinarea apartenenței acestora la un anumit câmp conceptual metodele de lucru consacrate sunt analiza logico-semantică și abordarea din perspectivă onomasiologică. Însă, ordonarea materialului lingvistic pe baza criteriilor onomasiologice reprezintă un demers dificil, deoarece nu există o linie de demarcație clară a câmpurilor semantice care se pot întrepătrunde sau chiar suprapune, acoperind arii conceptuale diferite. Astfel, am considerat necesar să operăm această clasificare utilizând, în egală măsură, criteriul semasiologic și să efectuăm o analiză a realizatorilor formali și semantici din aceste formule. De asemenea, faptul că proverbe plasate în aceeași sferă conceptuală pot prezenta structuri diferite, ne-a determinat să ne îndreptăm atenția înspre aspectele formale și structurale ale proverbelor pe care le-am supus analizei într-un capitol distinct.

În ceea ce privește structura proverbului, constatăm că, atât în limba română, cât și în limba franceză, se poate vorbi mai degrabă nu despre o formă fixă, ci despre o formă flexibilă, fapt dovedit de existența variantelor și a parafrazelor și de dinamica corpusului paremiologic. În ceea ce privește modul de structurare al unităților lexicale din care este constituit enunțul proverbial, am remarcat existența unor tipare sintactico-morfologice, prozodice, semantice și mentale foarte asemănătoare în cele două limbi

Deși limba română și cea franceză aparțin familiei de limbi romanice înrudite genealogic, observăm totuși diferențe la nivelul structurii, în funcție de trăsăturile și de caracteristicile tipologice specifice fiecărei limbi.

În urma analizei corpusului de proverbe remarcăm, de asemenea, recurența unor matrici formale în fondul paremiologic cercetat. Elementele structurale din care este constituit proverbul coincid cu trăsăturile ce caracterizează limba în care acesta este formulat, dând naștere unei variante specifice limbii în care s-a structurat la nivelul expresiei și al formei. În egală măsură, am observat că atât proverbele românești, cât și echivalentele lor franceze sunt concise, prezentând o structură logico-semantică, în general, binară cu polarizare pe două nuclee sintactice care realizează o figură de stil. Constatând că unele aspecte ce țin de formă sau de

topica termenilor pot genera valențe stilistice, am considerat necesar să ne îndreptăm atenția asupra acestora într-un nou capitol.

În privința aspectelor legate de stilistică am formulat câteva observații asupra efectelor de expresie ale principalelor figuri prezente în enunțul proverbial precum metafora, comparația și repetiția. Fără a aborda întreg registrul valorilor stilistice ale acestora, ne-am rezumat la a formula câteva observații asupra efectelor de expresie ale acestor figuri de stil.

Încărcătura metaforică reprezintă principala caracteristică ce definește enunțul proverbial. Analiza celor trei categorii de proverbe - metaforice, parțial metaforice și literale - permite o înțelegere mai profundă a semanticii proverbiale, iar clasificarea acestora scoate în evidență faptul că cele metaforice sunt predominante, reprezentând categoria prototip de proverbe atât în limba română, cât și în limba franceză. Pentru înțelegerea adevăratului sens al proverbului este necesară decodificarea sensului figurat al acestuia, decodificare obligatorie în analiza contrastivă.

Fără a fi la fel de frecventă ca metafora, comparația reprezintă o figură de stil ce înregistrează un număr însemnat de apariții în enunțul proverbial. Constatăm, însă, în corpusul de proverbe utilizat, că structurile comparative sunt mai numeroase în limba română decât în limba franceză.

Referitor la termenii comparației, remarcăm că termenul primar este în cea mai mare parte a cazurilor *omul*, iar termenul secundar face trimitere, în genere, la obiecte ce aparțin universului domestic, la faună și floră.

Observăm că atât în limba română, cât și în limba franceză, există enunțuri în care valoarea morfologică a termenilor care se repetă și topica acestora sunt identice, însă sunt frecvente cazurile în care echivalența se manifestă doar la nivel conceptual, repetiția fiind prezentă numai într-o singură versiune. În urma analizei corpusului de proverbe din subcapitolul dedicat repetiției, constatăm că, în cele două limbi, unitățile lexicale reluate aparțin, în general, categoriei gramaticale a verbului și a substantivului, enunțurile în care se repetă adjectivul și adverbul fiind mai puțin numeroase. Constatăm, de asemenea, că repetiția este prezentă în special în structurile binare, îndeplinind funcții cum ar fi echivalența și contrastul, iar reluarea termenului la finalul structurii asigură rima, constituind, în egală măsură, un procedeu mnemotehnic.

Proverbele constituie un teren fertil de studiu, iar caracterul semiotic, semantic și pragmatic al enunțului paremiologic poate reprezenta, în continuare, subiectul unor noi abordări, centrate pe o cercetare mai aprofundată a acesteia.

Bibliografie selectivă

ANSCOMBRE, Jean-Claude, 1984, „Argumentation et topoï”, în: *Argumentation et valeurs. Actes du 5ème colloque d'Albi*, pp. 46-70.

ANSCOMBRE, Jean-Claude, 1994, „Proverbes et formes proverbiales: valeur evidentielle et argumentative”, în: *Langue française*, n° 102, pp. 95-107.

ANSCOMBRE, Jean-Claude, 2000, „Parole proverbiale et structure métrique”, în: *Langages*, 139, pp. 6-26.

ANSCOMBRE, Jean-Claude, 2003, „Les proverbes sont-ils des expressions figées ?”, în: *Cahiers de lexicologie* 1, pp. 159-173.

ANSCOMBRE, Jean -Claude, 2005, *Les proverbes: un figement du deuxième type*, Éditeur Presses Universitaires de Paris Nanterre.

ANSCOMBRE, Jean -Claude, 2011, „Figement, idiomatisme et matrices lexicales”, în: *Le figement linguistique: la parole entravée*, Paris: Éd. Honoré Champion, pp.17-40.

ARNAUD, Pierre J. L., 1991, „Réflexions sur le proverbe”, în: *Cahiers de lexicologie* 59, 2, pp. 5-27.

AUSTIN, John Langshaw, 2005, *Cum să faci lucruri cu vorbe*. Traducere de Sorana Corneanu, Pitești: Editura Paralela 45.

BALDINGER, Kurt, 1980, „Le remplacement de « moult » par « beaucoup » în: *Du mot au texte* (IIIe coll M.F.) Tübingen: G. Narr Verlag, pp. 57-87;

BANGO DE LA CAMPA, Flor Maria, 2009, „Voulez-vous «stéréotyper avec moi» ?”, în: *Des topoï à la théorie des stéréotypes en passant par la polyphonie et l'argumentation dans la langue*, coll. „Langages”, n° 5, Chambéry: Éditions de l'Université de Savoie, pp. 43-58.

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2007, *Ana cea bună. Lingvistică și mitologie*, București: Editura Grai și suflet – Cultura Națională.

BLACK, Max, 1962, *Models and metaphors: Studies in language and philosophy*, Ithaca: Cornell University Press.

CHIȚIMIA, Ion Constantin, 1960, „Paremiologie”, în: *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, vol. IX, nr. 3, București: Editura Academiei R.P.R., pp. 461-484.

CIRESE, Alberto Maria, 1972, „I Proverbi: struttura delle definizioni”, în: *Documenti di lavoro e prepubblicazioni*, Università di Urbino, Centro internazionale di semiotica e linguistica.

CONENNA, Mirella, 1988, „Sur un lexique-grammaire comparé des proverbes”, în: *Langages* n° 90, pp. 99-116.

CONENNA, Mirella, 2000, „Structure syntaxique des proverbes français et italiens”, în: *Langages*, n° 139, Larousse, pp. 27-38.

CONENNA, Mirella, KLEIBER, Georges, 2002, „De la métaphore dans les proverbes”, în: *Langue française*, 134, pp. 58-77.

COȘBUC, George, 1986, „Nașterea proverbelor”, în vol. George Coșbuc, *Elementele literaturii populare*. Antologie, prefață și note de I. Filipciuc, Cluj-Napoca: Editura Dacia.

COTEANU, Ion, 1973, *Stilistica funcțională a limbii române. I. Stil, stilistică, limbaj*, București: Editura Academiei R.S.R.

DȘL = Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan.

DU MARSAIS, César, 1981, *Despre tropi*. Traducere de Maria Carpov, București: Editura Univers.

FLYDAL, Leiv, 1971, *Considérations sur les proverbes roumains, Essay de classification de quelques-uns de leurs traits formels*, Sinaia.

GALMICHE, Michel, 1985, „Phrases, syntagmes et articles génériques”, în: *Langages* n° 79, pp. 2-39.

GALR 2005 = *Gramatica limbii române*, vol. I. *Cuvântul*, vol. II. *Enunțul*, București: Editura Academiei Române, 2005.

GHEORGHE, Gabriel, 1986, *Proverbele românești și proverbele lumii romanice*, București: Editura Albatros.

GHEORGHE, Gabriel, 1988, „Elemente arhaice în spiritualitatea populară românească”, în: *Revista de etnografie și folclor*, Tomul 33, nr. 1, 1988, pp. 47-61.

GHEORGHE, Gabriel, 1991, „Proverbele și istoria limbilor europene”, în: *Revista de etnografie și folclor*, Tomul 36, nr. 3-4, București: Editura Academiei Române, pp. 111-130.

- GOLOPENȚIA-ERETESCU, Sanda, 1965, „La structure linguistique des proverbes équationnels”, în: *Cahiers de linguistique théorique et appliquée*, II, pp. 43-61.
- GOMEZ-JORDANA, Sonia, 2003, „Taxinomie des proverbes français et espagnols contemporains”, în: *Revue de sémantique et pragmatique*, n° 13, pp. 69-97.
- GOMEZ-JORDANA, Sonia, 2020, „Variation(s) et phraséologie”, în: *Cahiers de lexicologie* n° 116, pp. 113-144.
- GOUVARD, Jean-Michel, 1996, „Les formes proverbiales”, în: *Langue française* n° 110, pp. 49-63.
- GREIMAS, Algirdas -Julien, 1960, „Idiotismes, proverbes, dictons”, în: *Cahiers de lexicologies*, vol. 2, pp. 41-61.
- GREIMAS, Algirdas -Julien, 1966, *Sémantique structurale*, Paris: Éditions du Seuil.
- GREIMAS, Algirdas -Julien, 1970, „Les proverbes et les dictons”, în: *Du sens*, Paris: Éditions du Seuil, pp. 309-314.
- GRÉSILLON, Almuth, MAINGUENEAU, Dominique, 1984, „Polyphonie, proverbe et détournement”, în: *Langages* n° 73, pp. 112-125.
- GROSS, Gaston, 1996, *Les expressions figées en français*, Paris: Ophrys.
- KLEIBER, Georges, 1989, „Sur la définition du proverbe”, în: *Recherches Germaniques*, n° 2, pp. 233-252.
- KLEIBER, Georges, 1998, *Le figement lexical*, Actes des Premières Rencontres Linguistiques Méditerranéennes, (Tunis, CERES, 17-19 Sept. 1998), pp. 77-85.
- KLEIBER, Georges, 1999a, „Proverbe: sens et dénomination”, în: *Nouveaux Cahiers d'Allemand*, 17/3, pp. 515-531.
- KLEIBER, Georges, 1999b, „Les proverbes: des dénominations d'un type « très très spécial »”, în: *Langue Française*, n° 123, Paris: Larousse, pp. 52-69.
- KLEIBER, Georges, 1999, *Problèmes de sémantique. La polysémie en questions*, Lille: Éditions du Septentrion.
- KLEIBER, Georges, 2000, „Sur le sens des proverbes”, în: *Langages*, n° 139, pp. 39-58.
- KLEIBER, Georges, 2001, „Remarques sur la dénomination”, în: *Cahiers de praxématique*, 36/2001, pp. 21-41.

KLEIBER, Georges, 2004, *Pourquoi certains proverbes sont-ils nécessairement métaphoriques et d'autres non?*, în: F. Oliveira, I.M. Duarte (eds.), *Da lingua et do Discurso*, Porto: Campo das letras, pp. 75-97.

KLEIBER, Georges, 2007, „Proverbes et métaphores”, în: *Linguistique et didactique du français*, Strasbourg, *Scolia*, n° 21, pp. 12-28.

KLEIBER, Georges, 2010, „Proverbes: transparence et opacité”, în: *Revue Meta LV (1)*, pp. 136–146.

LAKOFF, George, JOHNSON, Mark, 1980, *Metaphors We Live By*, Chicago: University Press.

MESCHONNIC, Henri, 1976, „Les proverbes, actes du discours” în: *Revue des Sciences Humaines*, 163, pp. 419-430.

MICHAUX, Christine, 1999, „Proverbes et structures stéréotypées”, în: *Langue française*, n° 123, pp. 85-104.

MILNER, George Bertram, 1969, „De l'armature des locutions proverbiales”, în: *Essais de taxinomie sémantique, L'Homme*, t. III, pp. 49-70.

MUNTEANU, Ștefan, 1972, *Stil și expresivitate poetică*, București: Editura Științifică.

NEGREANU, Constantin, 1983, *Structura proverbelor românești*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.

PAPADIMA, Ovidiu, 1968, „Proverbul ca formă de înțelepciune”, în: *Literatura populară română*, București: Editura Minerva.

PETIT, Gérard, 2012, „Pour un réexamen de la notion de dénomination”, în: *Langue Française* n° 174, Paris: Larousse, pp. 27-44.

RODEGEM, Francis, 1972, „Un problème de terminologie: les locutions sentencieuses”, în: *Cahiers de l'institut de linguistique de Louvain*, 5, pp. 678-703.

RUXĂNDIOIU, Pavel, 1966a, „Aspectul metaforic al proverbelor”, în: *Studii de poetică și stilistică*, București: Editura Academiei R.P.R.

SCHAPIRA, Charlotte, 1999, *Les stéréotypes en français: proverbes et autres formules*, Paris: Ophrys, coll. l'Essentiel Français.

SCHAPIRA, Charlotte, 2000, „Proverbe, proverbialisation et déproverbialisation”, în: *Langages*, n° 139, pp. 81-97.

STROESCU, Victoria, 1975, *Syntactic structure of proverbs in English and Romanian*, AUT, XIII, pp. 151-155.

ȘĂINEANU, Lazăr, 1999, *Semasiologia limbii române*, Timișoara: Editura de Vest.

TABARCEA, Cezar, 1982, *Poetica proverbului*, București: Editura Minerva.

TAMBA, Irène, 2000, „Formules et dire proverbial”, în: *Langages*, n° 139, pp. 110-118.

VISETTI, Yves-Marie, CADIOT, Pierre, 2006, *Motifs et proverbes. Essai de sémantique proverbiale*, Paris: Presses Universitaires de France.

VULIȘICI-ALEXANDRESCU, Maria, DRAGOȘ, Eugenia, 1977, „Structuri sintactice în proverbele românești” în: *Lucrări științifice*, seria B, (extras: *Științe sociale-filologie-pedagogie*) Oradea.

ZANNE, Iuliu A., 2003–2004, *Proverbele românilor*, Ediție anastatică, vol. I–X, București: Asociația Română pentru Cultură și Ortodoxie „Scara”.